

Bjälbo kyrka

58.3721, 15.0051

Bjälbo kyrka byggdes förmodligen under första hälften av 1100-talet, på uppdrag av Birger Brosa, farbror till Birger Jarl, och ersatte en stavkyrka som låg strax invid den nuvarande.

Kyrkan var ursprungligen att betrakta som privat, men var ändå avsedd att rymma sockens alla innevånare under gudstjänst eller i orostider. Porten i den nuvarande huvudentré var dock förbehållen Bjälboätten. De övriga invånarna i bygden fick gå in via en port på västra långsidan.

Den breda och kraftiga västtornet tillhör de märkligare tornbyggena i Östergötland och rymmer flera tunnvalvda kammare över varandra. Det har få motsvarigheter i stiftet, men däremot förekommer samma typ av kraftiga torn på kyrkorna på Öland, som till exempel Föra kyrka.

Från början hade kyrkan inget torn. Det tillkom på 1200-talet och var ursprungligen sex våningar högt.

Invändigt minner tornet om ett palatsbygge och påkostat förrådshus. De två nedersta våningarna har tunnvalvda stentak – och det sägs att Ingrid Ylva ska ha bott i tornet under oroliga tider. Det större av de två rummen på den andra våningen kallas också för Ingrid Ylvas kammare.

Det sägs att Ingrid Ylva hade förmågan att se in i framtiden, och enligt en gammal sägen skall hon vid sin gravsättning blivit inmurad i upprättstående ställning i sakristian. För Ingrid hade själv sagt att "så länge jag kan hålla mitt huvud upprätt skall inget ont hända ätten". Något hålrum i väggarna har dock aldrig påträffats.

Nu är visserligen kyrkan ombyggd och förändrad, men tornet ger oss en aning om hur det såg ut på Birger Jarls dagar. Storklockan som hänger i tornet är enligt tradition skänkt av Ingrid Ylva, men omgjuten ett flertal gånger, senast 1727 av Magnus Hultman i Norrköping. Namnet Bjälbo lär för övrigt koma från just kyrkans klockor - eller bjällror som man kallade dem under tidig medeltid.

Själva kyrkobyggnaden fick sitt nuvarande utseende på 1700-talet, då det mesta av den gamla medeltida kyrkan revs. Dock återstår södra och norra väggarna samt sakristian - förutom tornet - från den föregående kyrkan.

1935 genomgick kyrkan en renovering under ledning av arkitekt Erik Fant, då bland annat korfönstren sattes igen eftersom motljuset från fönstren ansågs som mycket störande. Och en runsten som var inmurad i sakristians norra vägg togs loss och sattes upp vid kyrkans västra ingång. På stenen står i översättning: "Unga män reste denna sten Grep, sin gillebroder. Love ristade dessa runor - Jutes son". Namnet Jute syftar på en person som kom från Danska Jylland.

Den andra runstenen som står mitt emot vid ingången till tornet återfanns i mitten av 1800-talet när man rev den gamla sockenstugan i Bjälbo. Runstenen som är den högsta i Östergötland berättar om Ingevald som reste stenen efter brodern Styvjald. Här omtalas också att denne var en utmärkt sven, att han var son till Spjallbude samt att Ingevald i och med inrindandes av runorna uppfyllt ett löfte.

Nu ser vi oss omkring inne i kyrkan.

Altartavlan med motivet "Kvinnorna vid Kristi grav" målades 1810 av den Småländske kyrkomålaren Pehr Hörberg. Han var i grunden självlärd men fick i vuxen ålder möjligheten att i flera omgångar studera vid Konstakademien i Stockholm. Han blev också senare invald som ledamot i Konstakademien med den märkliga titeln "Jordbrukare af Bondeståndet, Kunglig Hov-Målare". Han var högt aktad för sin skicklighet och de sista åren av sitt liv uppbar han pension som betalades direkt ur den dåvarande kronprinsen Karl Johans egen ficka.

Antependier på altaret är skapad 1794 av fru Maria Rendal, och har i mittbilden ett motiv som föreställer Kristus som den gode herden, och Kristus som trampar på döden.

Innan altartavlan kom på plats hade ett medeltida altarskåp varit placerat på altaret. Det flyttades till sakristian, men finns nu i delvis bevarat skick uppsatt på södra väggen.

Altarskåpet som är ett svenskt 1400-tals arbete som föreställer Marias kröning, omgiven av apostlar och helgon. Under avbildas Kristus i smärta tillsammans med evangelisterna.

Det finns två dopfuntar i kyrkan. Dels en medeltida dopfunt med cuppa av gotländsk kalksten, en så kallad paradisfunt - och dels en 1600-talsdopfunt av kalksten, sannolikt tillverkad i Mikael Hackes verkstad i Skänninge.

Det tidigare orgeln som är från 1700-talet ersattes 1882 av en ny byggd av Carl Elfström, som senare omdisponerades 1942 av Marcussen & Son i Åbenrå, Danmark och 1970 av orgelbyggare Reinhard Kohlus från Vadstena.

De målningar som pryder orgelläktaren utfördes 1762 av Sven Gustafsson Stoltz, som var kyrkomålare i Vadstena. Och på södra sidan framme i koret finns korbänkar försedda med målningar ur Hjärtats historia, också utförda av Sven Gustafsson Stoltz i Vadstena, och som sannolikt suttit på den äldre orgeln eller orgelläktaren, som förändrades i samband med att en ny läktare inköptes 1882.

Texten berättar att; "År 1760 är detta orgelwärk Gud tilära och kyrkan til prydnad inköpt, förbättrat och upsat med des Lektare sammt år 1762 målat och utzirat på kyrkans bekostnad."

Källor:

Pdf: "Bjälbo kyrka - Kulturhistorisk inventering". Östergötlands länsmuseum 2005. Anna Lindqvist för Östergötlands länsmuseum.

Bok: "Svenska kyrkor. En historisk reseguide". Ann Catherine Bonnier, Göran Hägg och Ingrid Sjöström. 2008. ISBN 978-91-7329-015-9

Folder: "Bjälbo kyrka". Mjölby kommun.